

Svetimšaliai dailininkai XVIII a. Vilniuje

Auksė Kaladžinskaitė

*Kultūros, filosofijos ir meno institutas
Saltoniškių g. 58,
LT-01103 Vilnius*

Šiame straipsnyje remiantis šaltiniais siekiama atskleisti, iš kokių kraštų ir koku būdu į Vilnių atvykdavo svetimšaliai dailininkai, kokios sąlygos ir reiškiniai buvo palankūs jų atvykimui, kaip jie integruodavosi į vietinę miesto aplinką.

Raktažodžiai: Vilnius, svetimšaliai dailininkai, Šv. Martyno brolija, vokiečiai, jėzuitai, miesto bendruomenė, socialinė aplinka, cechų, atvykimo keliai, integracija

Neabejotina, kad Vilniaus vėlyvojo baroko specifika lėmė ne vienas kultūrinis, socialinis, politinis ar ekonominis reiškinys. Vienas iš svarbesnių ypatumų – imigrantų dailininkų veikla Vilniuje. Paprastumo dėlei dailininkais plačiąja prasme vadinsiu tiek architektus, tiek tapytojus, tiek skulptūros menų atstovus – drožėjus ir lipdytojus, kadangi dar nebuvo ryškios ribos tarp šių specialybių, o XVIII a. dažnas buvo įvaldęs net keletą jų.

Šiuolaikinė kultūros istorija pripažįsta, jog vienas svarbiausių visuomenės komunikabilumo veiksnių yra jos gyventojų migracija, geografiniai ir intelektualiniai ryšiai, kurių plėtra griaua, modifikuoja bei papildo tradicinį vietinį ir regioninį uždaramą. Tiriant konkrečios visuomenės kultūrą, jos elementus bei raidą neišvengiamai susiduriama ir su kultūriniais ryšiais. Kultūrinių bruožų perimamumas tarp visuomenių gali vykti pačiais įvairiausiais būdais: per gyventojų kaitą, prekybą, karinius veiksmus, misionierių veiklą ir t. t.¹ Todėl verta kiek plačiau panagrinėti bene tiesiausiai tam tikrų kultūrinių bruožų, šiuo atveju vėlyvojo baroko stilistinių naujovių, perkėlimą, pasisavinimą, modifikavimą iš vieno kultūrinio arealo į kitą, t. y. pačių menininkų keliavimą iš vienos kultūros zonos į kitą (vaizdžiai juos galėtume pavadinti gyvaisiais stiliumis, mados, techninių naujovių nešėjais).

Lietuvos dailės istoriografijoje Vilniaus (ir visos LDK) dailininkų ir amatininkų kilmės klausimams ir jos poveikiui formuojantis tam tikriems stilistiniam-meniniams bruožams skirta nedaug dėmesio, ypač tai liečia XVIII a.

Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti, iš kokių Europos kraštų ir vietovių atvykdavo dailininkai, kokios aplinkybės ar reiškiniai turėjo įtakos imigraciniam srautui, pasinaudojant aptiktais istoriniais šaltiniais pabandyti rekonstruoti, ar ilgai jie čia pasilikdavo, ar keliaudavo toliau, kaip integruodavosi į vietinį socialumą.

Darbe pasinaudota šiais šaltiniais:

1) Vilniaus bažnyčių metrikų knygomis, fiksuojančiomis miesto gyventojų sėslumą (vedybos, krikštynos, mirtys); kartais jose nurodoma ir parapijos nario tautybė bei kilmės vieta;

2) Vilniaus magistrato aktų knygomis, kuriose greta civilinių ir kriminalinių bylų įrašytos prienos miesto teisei, nurodant prisiekiančiojo kilmę;

3) Vilniaus miesto bažnyčių ir vienuolynų, religinių brolijų ir amatininkų cechų dokumentais (kronikos, pajamų-išlaidų knygos, kvitai ir kt., t. y. dokumentai, kuriuose galima aptikti duomenų apie samdytus dailininkus, atliktus darbus ir užmokesčius);

4) magistrato pajamų-išlaidų knygomis, kuriose aptinkami Vilniaus cechų narių sąrašai, fiksuoti jų mokėti mokesčiai magistratui.

Vertėtų paaiškinti, kad svetimšalių kategorijai priskirti visi už LDK ribų gimę dailininkai. Reikia pripažinti, jog dažnai sunku objektyviai nustatyti jų kilmę, nes šaltiniai ne visuomet nurodo jos vietą, neretai tik pažymima „*natione Germanus*“, „*Germanus*“, „*Italus*“. Todėl neatmestina galimybė, kad vienas ar kitas straipsnyje minimas asmuo galėjo būti ne svetimšalis, bet pirmtakų etninio identiteto nepraradęs Vilniaus gyventojas. Dailininkai, apie kurių kilmės vietą nieko nežinoma, remiantis pavardės forma priskirti „vietinių“ kategorijai ir straipsnyje neminimi, nors neatmetama galimybė, jog kai kurie jų galėjo būti atvykėliai iš Lenkijos (pvz., tapytojai Bijewskis, Szymonas Wróblewskis, drožėjai Józefas Woszczyński, Janas Obolewiczius (Bolewicz), Michałas Haykowiczius, Janas Sawickis ir daugelis kitų). Norint išvengti neobjektyvaus priskyrimo svetimšaliams, bandyta surasti straipsnyje minimų dailininkų krikšto metrikus Vilniaus bažnyčių dokumentuose, kurie akivaizdžiai paliudytų, kad asmuo gimęs Vilniuje. Tačiau paieška nebuvo sėkminga. Neaptikti kol kas miesto dokumentuose ir tokios pačios pavardės turėtojai, o tai leistų manyti juos buvus dailininko pro-

tėvais – tėvais, seneliais. Todėl pagrindinis tyrimo akcentas – ne tikslus svetimšalių ir vietinių menininkų santykio nustatymas (kadangi čia neįmanoma išvengti didesnės ar mažesnės skaičiavimų paklaidos), bet menininkų atvykimo kryptis, užsibuvimo laikas.

Siekiant išsiaiškinti, kokie svetimšaliai dailininkai prisidėjo prie Vilniaus vėlyvojo baroko stiliaus plėtotės ir meninio ypatumo, tyrinėti 1700–1773 m. šaltiniai. XVIII a. 8-ojo dešimtmečio pradžia žymi ne tik baroko stiliaus pabaigą (1772 m. vėlyvojo baroko stiliumi baigta dekoruoti paskutinė bažnyčia – Vilniaus Visų Šventų), bet ir laipsnišką baroko epochos nykimą; vyksta ryškūs pokyčiai LDK politikoje ir kultūroje. Verta paminėti, kad 1773 m. paskelbta jėzuitų ordino panaikinimo brevė. Būtent jėzuitai buvo savotiški „lyderiai“ tarp kitų vienuolių Vilniuje organizuojant meninę veiklą ir vykdant užsakymus pačios vienuolijos pajėgomis. Vilniaus Akademija atiteko valstybinei švietimo ir kultūros institucijai – Edukacinei komisijai, ir tais pačiais metais Akademijoje pirmą kartą įvestas specialus teorinis ir praktinis architektūros kursas.

Atvykimui palankios sąlygos. 1700–1721 m. vykęs Šiaurės karas bei jo pasekmės (gaisrai, maras, badas) atnešė LDK (taip pat ir Vilniui) didelius materialius ir kultūrinius nuostolius. XVIII a. pradžioje kraštas, dar neatsigavęs po XVII a. demografinės krizės, neteko maždaug apie 35% gyventojų. Didžiulių nuostolių Vilnius patyrė ir per 1747 m., 1748 m., 1749 m. gaisrus, kai išdegė ištisi miesto kvartalai². Tai, be abejonės, paskatino naujas statybas. Išaugo statytojų ir apdailos meistrų poreikis. Tikybos (liuteronai, kalvinistai) ir tautiniu-kalbiniu (Šv. Martyno brolija) pagrindu susikūrusių bendruomenių veikla Vilniuje taip pat paspartino ir palengvino atvykėlio integraciją į vietinį sociumą. Puikus pavyzdys – Šv. Martyno brolija, dar vadinama Vokiečių Katalikų Kongregacija. 1604 m. Vilniuje įkurta brolija³ vienijo vokiečius ir kitus svetimtaučius katalikų tikėjimo miestiečius: amatininkus, dailininkus, pirklius, valdininkus ir kitų profesijų žmones, atvykusius į Vilnių laikinai ar nuolat gyventi ir dirbti. Greta narių pamaldumo stiprinimo brolijos veikla buvo nukreipta ir į atvykusiųjų iš svetur katalikų socialinę globą, t. y. teikdavo ir socialinės rūpybos paslaugas (padėdavo susirasti darbą, pagelbėdavo finansine, juridine ir religine prasme, rūpinosi šešimčių ir nukaršusių narių globa, šelpė studijuojantį jaunimą) – taigi padėdavo integruotis į vietinę miesto aplinką. Panašią globą, matyt, teikė ir konfesiniu pagrindu susikūrusios liuteronų bei kalvinistų bendruomenės, kurių daugumą sudarė vokiškai kalbantys miesto gyventojai. Prisišlię prie vienos iš šių bendruomenių imigrantai ilgainiui galėjo sklandžiau įsilieti į bendrą miesto gyvenimą. Šv. Martyno brolijai priklausė (dažnai kartu su žmonomis) architektas ir lipdytojas

Joannesas Pensa, mūrininkas (architektas?) Michaėlis Streitwiszeris, drožėjas Andreas Franciscus Ridigeris, skulptorius Joannesas Wagneris, architektas Abrahamas Würtzneris, drožėjas Joannesas Henricus Percellis, skulptoriai Joannas Pakeyseris, Teodoras Konradus Edleris ir Amadeus Hermannas, architektas Abrahamas Genu, tapytojas Ignatius Ernestus Eggenfelderis⁴. Įdomu yra tai, kad nors į broliją nariais (nariai mokėdavo įstojimo ir kasmetinius mokesčius, reguliariai dalyvaudavo religinėse apeigose, t. y. atliko visas tradicines religines brolijos narių pareigas) oficialiai įsirašė ne visi svetimšaliai dailininkai, tačiau beveik visi jų buvo Vokiečių kongregacijos nariai. Visų lentelėje paminėtų dailininkų, išskyrus jėzuitų, pavardės aptinkamos Kongregacijos santuokų, krikšto ir mirčių metrikų knygose⁵. Taigi galima daryti išvadą, kad Kongregacija tarsi atliko dvi atskiras funkcijas: grynai religinę, siauresnę, ir platesnę – visuomeninę, t. y. paprasčiausiai vienijo kitataučius.

Atvykimo būdai. Į Vilnių svetimšaliai dailininkai ir amatininkai atvykdavo įvairiai. Kaip žinia, Vilniaus stalių-drožėjų cechui priklausė ne tik drožėjai, bet ir kai kurie drožybos, lipdybos bei architektūros darbus dirbę dailininkai. Taigi pirmasis būdas būtų amatininkų privalomos kelionės po kitus miestus, vadinosios „vandronės“. Kaip vietinių cechų pameistriai privalėjo keletą metų keliauti, semtis patirties, mokytis pas LDK ar kitų šalių meistrus, taip ir kitų šalių amatininkai atvykdavo į Vilnių. Vilniaus cechuose tokios „stažuotės“ trukdavo nuo 3 iki 4 metų. Iš svetur atvykęs pameistras turėdavo pateikti gimimo metrikus, mokslo pažymėjimą ir kitus asmens dokumentus. Atvykėliui pameistriui, kaip nurodo 1742 metų Vilniaus stalių-drožėjų cecho statutas, „vietiniai cecho meistrai privalo pas vyresnį [labiau patyrusį] [meistrą] vietą jam parūpinti pagal senus papročius“⁶. Tokių „stažavimosi“ ir atvykusiųjų įdarbinimo taisyklių laikėsi visi Vilniaus cechai.

Antrasis būdas – didikų kvietimas dirbti dvaruose. Ir nors šaltiniais patvirtinančių faktų, kad kuris nors didikas į savo dvarą Vilniuje pasikviestų tą ar kitą dailininką iš užsienio, neaptikau, tačiau remiantis XVII a. žinomais pavyzdžiais galima spėti neabejotinai taip buvus.

Trečiasis – laisvas meninių specialybių atstovų judėjimas ieškant užsakymų. Kiek jis buvo laisvas ir kiek nulemtas tam tikrų politinių, ekonominių aspektų, belieka tik spėti.

Ketvirtasis būdas – gana uždaroje vienuolynų aplinkoje dirbę svetimšaliai vienuoliai dailininkai, dėl įvairių priežasčių atvykę ar atkelti ordino į Vilnių. Meninių specialybių narių gausa ypač garsėjo jėzuitai. Jėzuitų ordinui priklausė lipdytojas Michailas Schykas, kilęs iš Bavarijos, vokiečių kilmės stalius, lipdytojas Jakubas Grymas, vokiečių kilmės lipdyto-

jas, drožėjas Antonis Datzrathas, iš Prūsijos kilęs skulptorius ir lipdytojas Janas Kierneris, iš Palenkės – stalius, tekintojas ir skulptorius Janas Boklowski, vokiečių kilmės stalius ir drožėjas iš Vengrijos Ignacy Bartschas, iš Vestfalijos kilęs stalius, tekintojas ir skulptorius Janas Schefersas, iš Bavarijos kilęs tapytojas Janas Gundlfingeris, iš Prahos – tapytojas Ignacy Doretti, čekų kilmės tapytojas Fryderykas Józefas Obstas, iš Varmės kilę tapytojai Janas Sahlmanas ir Mateuszas Beytinikas, iš Didžiosios Lenkijos – tapytojas Jakubas Bretzeris⁷.

Integracija. Kaip jau minėjau, miesto aplinkoje atvykėliams padėdavo įsitvirtinti tautiniu, kalbiniu ir konfesiniu pagrindu susibūrusios bendruomenės. Kitas svarbus aspektas – giminstės ryšiai ir socialiniai saitai. Vedybos su savo ar giminingo amato meistro dukterimi ar našle ne tik atvėrė kelią į to meistro dirbtuvių veiklą ir užtikrino galbūt lengviau pasiekiamus užsakymus, bet ir galimybę paveldėti turtą bei dirbtuves. 1727 07 31 skulptorius Joannas Wagneris vedė drožėjo Joanno Henrico Percellio dukrą Margaritą⁸, o 1740 01 17 jo našlę Rozalią vedė drožėjas Marcellus Perchardt'as⁹; Vilniaus architekto Joannes Pensos anūkė Teresa¹⁰ ištėkėjo už architekto Józefo Fontanos¹¹; 1765 03 30 lipdytojas Ignatius Meltzeris iš Bohemijos vedė architekto ir dekoratoriaus Franciscus Ignacy Hofferio našlę Marią Anną¹².

Vedybos su cecho meistrų dukterimis ar našlėmis garantavo ir lengvesnį įstojimą į cechą. Pavyzdžiu galėtų būti Vilniaus stalių-drožėjų cecho 1737 ir 1742 metų statutai, kuriuose net keliais punktais yra apibrėžiamos „stojimo lengvatos“, įgyjamos per vedybas. Svetimšalis amatininkas, stodamas į Vilniaus stalių-drožėjų cechą, privalėjo atlikti net tris diplominius darbus, vadinamus „šedevrais“, kai tuo tarpu vietiniai – tik vieną. Tačiau jei jis vesdavo kurio nors iš cecho meistrų dukrą arba našlę, „šedevrų“ skaičius sumažėdavo iki vieno¹³. Kaip įsitvirtinimui vietinėje aplinkoje palankų reiškinį galima laikyti ir tarpasmeninių santykių tarp dailininkų bei meninių specialybių atstovų plėtojimą (buvimas vienas kito santuokos liudytojais, vaikų krikštateiviais, uošviais). Dėl faktų gausos pavyzdžių neminėsiu. Vilniaus dailininkų tarpasmeninių santykių problema gali būti kito straipsnio tema.

Retesniais atvejais atvykėliai taip integruodavosi į vietinę miesto aplinką, kad net išsigydavo nekilnojamojo turto. Miesto bendruomenė¹⁴ sudarė ūkiškai savarankiškai namų su sklypais mieste savininkai, priėmę miesto teisę (prisiekę miestui) ir paklusę jai (dažniausiai stambūs ir vidutiniai pirkliai), vadinamieji miestėnai – mieste gyvenantys ir miestietiškais užsiėmimais besiverčiantys, bet ne visada nekilnojamojo turto ir savarankišką ūkį mieste turintys, miestui teisei paklūstantys, tačiau miesto piliečiais netapę

amatininkai, prekeiviai, marginalinės miesto gyventojų grupės (padieniai samdiniai, elgetos). Taigi prisiekusieji miesto teisei ir išsigijusieji nekilnojamojo turto tapdavo pilnateisiais miesto piliečiais, užimančiais jau tam tikrą aukštesnę socialinę padėtį miesto bendruomenėje. Pavyzdys – italų kilmės architektas J. Pensa, kuris miesto rašytiniuose šaltiniuose 1708–1716 m. minimas kaip Vilniaus architektas ir magistrato valdybos tarėjas, turėjęs mūrinį namą Šv. Mykolo g. (vyskupo jurisdikijoje)¹⁵.

1761 m. kovo 10 d. (praėjus maždaug dvejim metams nuo atvykimo į Vilnių) Vilniaus miesto teisei iškilmingai prisiekė ir į miesto piliečius buvo įrašytas skulptorius, lipdytojas Josephas Hedelis, atvykęs paskui brolių iš Insbruko (Austrija). Kol kas tai vienintelis žinomas (išlikęs) atvejis, kai dailininkas priėmė miesto teisę. Remiantis šaltiniuose išlikusiais labai fragmentiškais J. Hedelio gyvenimo faktais, galima spėti, kad tai padaryta neatsitiktinai. Greičiausiai greta savo meninės veiklos jis vertėsi ir kažkokia prekyba. Minėtini šie faktai: 1) tapęs našliu 1764 m. vedė pirklio Jakonskio našlę Elžbietą, vadinasi, galėjo jai padėti valdyti jos turimą turtą; 2) 1765 m. Vilniaus magistrato mokesčių iš cechų apskaitos knygoje užfiksuota, kad Hedelis (spėju, kad Josephas) vertėsi nelegalia svaigalų prekyba ir todėl privalėjo sumokėti magistratui 17 auksinų ir 20 grašių baudą¹⁶. Greičiausiai miesto teisei buvo prisiekęs ir drožėjas, drožėjų cecho meistras Christianus Radykas, kadangi turėjo nuosavą namą Skapo gatvėje, kuris sudegė per 1748 m. birželio 2 d. gaisrą¹⁷. Daugiau duomenų apie svetimšalių dailininkų nuosavybę nepavyko aptikti – nėra rašytinių šaltinių arba tiesiog jie neužfiksuoti. Savivaldaus miesto teritorijoje egzistavo ir gana uždaros privačios didikų bei bažnytinės valdos – jurisdikos, kuriose besiglaudžiantys amatininkai išvengdavo mokesčių, galėdavo nesilaikyti ir nepaisyti miesto tvarkos ir teisės, kartu sudaryti konkurenciją mokesčius mokantiems amatininkams. Dalis Vilniaus aplinkos dailininkų gyveno būtent tokiose jurisdikose, todėl ir nepateko į magistrato rašytinius šaltinius. Privačių Vilniaus dvarų, vienuolynų dokumentai menkai, fragmentiškai, teišlikę, ir tik atsitiktinai surasti tokie paminėjimai, kaip antai, kad 1756 m. Vilniuje, Radvilų valdoje, vadina mojoje Kardinalijoje (pastatas stovėjo dabartinės Pilies g. Nr. 23 vietoje), butą nuomavosi kažkoks tapytojas Ignacy¹⁸ (galbūt tai tapytojas Ignatius Ernestas Eggenfelderis). Apie gyvenamąją vietą užsiminama Vilniaus magistrato 1753 metų mokesčių iš cechų apskaitos knygoje: šalia drožėjų (cecho narių) mokesčių sumų prirašytos ir kai kurių jų gyvenamosios vietos: „drožėjas Janas Sawickis gyvena pas Starzynskį, lipdytojas Johanas (galbūt Johanas Hedelis) gyvena jėzuitų name, Hoferis gyvena Jo Mylsto Mantovo¹⁹ name“²⁰. Galima daryti išvadą, kad dau-

gelis dailininkų neturėjo nekilnojamojo turto ir būstą arba nuomavosi, arba laikinai apsistodavo užsakovo (didiko ar vienuolyno) namuose.

Svetimšalius dailininkus galima suskirstyti į dvi grupes: visam laikui pasilikusius Vilniuje ir tuos, kurie čia padirbėję tam tikrą laiką vykdavo toliau. Architekto ir lipdytojo Joanno Valentino Tobio de Dyderszteyno²¹ atvejį vertėtų aptarti kiek nuodugniau. 1749 m. su šeima atvykęs į Vilnių jis dirbo Vilniaus dominikonams, bonifratrams, jėzuitams. Pastariesiems nebaigęs darbų ir tuo sukėlęs jų pasipiktinimą, 1752 m. viduryje išvyko į Livoniją dirbti pas Inflantų seniūną Konstantiną Liudviką Pliaterį. Vėliau, 1753 m., dirbo Berezviečiuje bazilijonams. Tolesni jo keliai nežinomi. Galbūt apsistojo kažkur plačiose LDK provincijos žemėse, galbūt išvyko į gimtinę. Vilniaus dailininkų veiklos laukas neapsiribojo vien Vilniaus teritorija: ieškodami užsakymų jie nuklysdavo kur kas toliau – į dabartinės Baltarusijos ir Ukrainos žemes. Dalis jų ten tik dirbdavo, bet nuolatine savo gyvenimo vieta buvo pasirinkę LDK sostinę (pavyzdžiui, broliai Hedeliai). Tačiau tikėtina, jog buvo ir tokių, kurie pasilikdavo provincijoje ir ten įleisdavo savo šaknis. Pasilikusiųjų ir išvykusiųjų skaičius yra beveik lygus, vos daugiau „pasilikusiųjų“, tačiau toks lyginimas yra hipotetiškas, kadangi dažnai išvykimo faktas tėra spėjamas, be to, trumpam atvykę turėjo ir mažiau galimybių palikti koki nors savo buvimo ir veiklos pėdsaką Vilniuje. Taigi „tranzitinių“ meistrų galėjo būti ir daugiau. Galima tik teigti, kad svetimšaliai sudarė didesnę Vilniuje dirbusių dailininkų dalį, nes vietinių buvo mažiau. Matyt, atvykėliai tiesiog nukonkuruodavo vietinius aukštesniu meistrystės ir kvalifikacijos lygiu.

Pabaigai norėčiau pabrėžti, kad XVIII a. į Vilnių dažniausiai atvykdavo dailininkai iš vokiškai kalbančių katalikiškų kraštų. Palyginus su žinomais XVII a. ir XVII–XVIII a. sandūros dailininkų kilmės faktais, matyti, jog kinta geografinė atvykėlių kryptis: itališką regioną keičia germaniškas. Tai svarbu keliant stiliaus genezės klausimą, nes dažniausiai tyrinėtojai nesutardavo dėl analogijų ieškojimo krypties, o savo išvalgas pagrįsdavo tik tam tikrų stilistinių elementų lyginimu ir analizavimu, atsiribodami nuo konkrečių kultūrinių, ekonominių ir socialinių to meto reiškinių.

Gauta 2004 03 22

Nuorodos

- ¹ *General etnological concepts*, by A. Hultkrantz, Copenhagen, 1960, p. 17–21.
- ² J. Paszenda, Wpływ pożarów Wilna na architekturę późnego baroku, *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, Lublin, 2000, s. 487–493.
- ³ *VUBRS*, f. 5, b. 7–1288a.

⁴ Ten pat.

⁵ *LVIA*, f. 11135, ap. 4, b. 478, b. 483; f. 604, ap. 10, b. 2.

⁶ E. Lowmiański, *Akty cechów wileńskich*, Wilno, 1939, cz. 2, s. 125–126.

⁷ J. Poplatek, J. Paszenda, *Słownik jezuitów artystów*, Kraków, 1972.

⁸ *LVIA*, f. 604, ap. 10, b. 5, l. 419.

⁹ *LVIA*, f. 1135, ap. 4, l. 483, l. 10.

¹⁰ E. Łopaciński, Wiadomości o artystach Wilna ziem okolicznych, *Prace i Materiały Sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, Wilno, 1938–1939, t. 3, s. 331.

¹¹ 1740 m. Šv. Jonų bažnyčioje jie krikštijo savo dukrą, *LVIA*, f. 604, ap. 10, b. 6, l. 546.

¹² *LVIA*, f. 1135, ap. 4, l. 483, l. 19.

¹³ *Акты издабаемые Виленскою археографическою коммиссиею*, Вильна, 1879, т. X, с. 134; H. Lowmiański, *Akty cechów wileńskich*, s. 123.

¹⁴ Z. Kiaupa, Miestai, *Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, V., 2001, p. 356–357.

¹⁵ E. Łopaciński, *Materiały do dziejów rzemiosła artystycznego w Wielkim Księstwie Litewskim (XV–XIX w.)*, Warszawa, 1946, poz. 556, 1117.

¹⁶ *LVIA*, f. 458, ap. 1, b. 223, l. 23, 31v.

¹⁷ B. B. Jachimowicz, *Relacya o straszliwym upadku stołecznego miasta wileńskiego w Wielkim Księstwie Litewskim, oraz po pilnej rewizyi rozkazania szlachetnego tutejszego magistratu, krotkie spisanie kościołów, klasztorów, pałaców, kamienic, domów, ludzi i t.d., w fatalnych zagrzebionych ruinach tegoż stołecznego miasta, [...] spalonego, w dzień koło godziny dziewiętej z rana, dnia II Junii, Roku Pańskiego 1748 [Wilno?], [1749?]*, s. 11.

¹⁸ *AGAD, AR*, dz. 18, b. 286, l. 35, 41 (Linus Balaišytės informacija).

¹⁹ *Kamienica Mantowa* – namas Didžiosios ir Stiklių gatvių sandūroje (V. Drėma, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, V., 2000, kn. 3, p. 121).

²⁰ *LVIA*, f. 458, ap. 1, b. 197, l. 9v.

²¹ Dailininko biografija autorės yra publikuota *Allgemeines Künstler-Lexikon*, Leipzig 2002, Bd. 31.

²² Lentelė sudaryta daugiausia remiantis Vilniaus bažnyčių metrikų knygomis (*LVIA*, f. 604, ap. 1, b. 104; ap. 10, b. 2, 5, 6, 8, 9, 10; ap. 13, b. 71; f. 1135, ap. 4, b. 478, 483; f. 1218, ap. 1, b. 14) bei jėzuitų žodyno duomenimis (J. Poplatek, J. Paszenda, ten pat). Į lentelę neįtraukti tokie žinomi Vilniaus dailininkai vokiečiai, kaip architektas Johanas Christophas Glaubitzas, drožėjas Johanas Carolis Frezeris, kadangi nežinoma, ar jie buvo atvykėliai, ar gimė jau Vilniuje (seneliai, tėvai imigrantai?).

²³ V. Drėma teigia, kad C. Radykas kilęs iš rytprūsių, Vilniuje su šeima minimas nuo 1715 m. 1748 m. jis neva talkininkavo skulptoriui Tiurtenui drožiant Rygos katedros barokinius altorius, mirė apie 1755 m. (V. Drėma, *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, V., 1997, p. 67). Tačiau nenurodo, iš kur paimta ši informacija. Aki vaizdu, kad ji klaidinga, nes C. Radykas mirė Vilniuje 1748 m. J. Poplatekas ir J. Paszenda teigia, kad skulptorius C. Radykas, kilęs iš Varmės, į jėzuitų ordiną įstojo 1729 10 24, tačiau 1731 m. išstojo. Tolesnis jo gyvenimas jiems nežinomas (J. Poplatek, J. Paszenda, ten pat, s. 182).

Auksė Kaladžinskaitė

FOREIGN ARTISTS IN VILNIUS IN THE 18TH CENTURY

Summary

The distinctive character of the late Baroque in Vilnius was largely determined by the activity of immigrant artists. Travelling artists are the most straightforward way of spreading stylistic innovations; artists may be viewed as live carriers of style, fashion and technical development. Drawing on historical sources, the present article aims to provide a thorough analysis of the issue of foreign artists in Vilnius in the 18th century. It attempts to uncover what European countries and cities they were coming from and what circumstances and phenomena influenced such a flow of immigrants. The author attempts to establish how long foreign artists stayed in Vilnius, whether they continued their journey and how

they integrated themselves into the local society. The analysis shows that the decisive role in the influx of artists and their integration into the city's environment was played by the increased demand for builders and finish craftsmen as well as the activity of the fraternity of St. Martin (also known as the German Catholic Congregation). Foreign artists accounted for the major part of artists working in the city. They may be separated into two groups: those who stayed in Vilnius forever and those "in transit", which continued their journey or returned to motherland after temporary work in the capital of the Grand Duchy of Lithuania. Both groups were practically equal in number. The data gathered demonstrate that the majority of foreign artists coming to Vilnius in the 18th century were from German-speaking countries. This is a very important point when the issue of the genesis of the late Baroque in Vilnius is considered and analogies are searched for.

Lentelė. Svetimšaliai dailininkai 1700–1773m. Vilniuje ²²			
Vardas, pavardė, specialybė	Minimas Vilniuje	Kilmė, kilmės vieta arba tautybė	Konfesija
1	2	3	4
Joannes Pensa, architektas, lipdytojas	g. 1657 (?), mirė Vilniuje 1716 10 05. Vilniuje minimas nuo 1700 m.	italas	katalikas
Andreas Sanctino Capone, lipdytojas	1700 m. (išvyko?)	italas	katalikas
Fridericus Quetscher (Quetzus, Queitz Kwieczor, Wieczor), drožėjas	nuo 1700 m., mirė Vilniuje 1726 01 08	vokietis	liuteronas
Jakobus (van) Capelle (Capella, Kapelle), skulptorius	nuo 1701 iki 1717 m. (išvyko?)	vokietis (?)	katalikas
Joannes Henricus Percell (Percel, Pircel, Pürtzel), drožėjas	nuo 1717 m., mirė Vilniuje 1739 m	iš Karaliaučiaus (Prūsija)	katalikas
Michaël Streitwiszer, mūrininkas (architektas ?)	nuo 1714 iki 1718 m. (išvyko?)	iš Salzburgo (Austrija)	katalikas
Andreas Franciscus Ridiger (Rydyger), stalius, drožėjas (?)	nuo 1720 iki 1738 m.	vokietis	katalikas
Joannes Müller, tapytojas	nuo 1720 iki 1728 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Gotfridus Müller, tapytojas	nuo 1724 iki 1732 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Joannes Wagner, skulptorius	nuo 1727 iki 1729 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Abraham Würtzner, architektas	nuo 1728 m., mirė 1759 m., palaidotas dominikonų bažnyčioje	vokietis	katalikas
Teodorus Konradus Edler, skulptorius	1730 m. (išvyko?)	vokietis (?)	katalikas
Christianus Radyk ²³ , (Radik, Radick), drožėjas	nuo 1731 m., mirė Vilniuje 1748 m.	vokietis	katalikas
Daniel Curlawski (Curlaffski, Kurlafsski, Kurlawski), drožėjas	Nuo 1731 iki 1733 m. (išvyko?)	vokietis	?

lentelės tęsinys			
1	2	3	4
Abraham Genu, architektas	nuo 1732 m., mirė Vilniuje 1769 m., palaidotas karmelitų bažnyčioje	prancūzas	katalikas
Jan Ungefugt (Ungefungt), drožėjas	nuo 1739 m., mirė Vilniuje 1744 01 14	vokietis	liuteronas
Benedictus Lachmuth, skulptorius	1740 m. (išvyko?)	?	katalikas
Marcelius Perchardt (Perkardt, Perhart) (tapatintinas galbūt su Marseliu)	~nuo 1740 iki 1748 m.	vokietis	katalikas
Marselis, drožėjas, lipdytojas	~nuo 1742 m., mirė Vilniuje 1748 m.	vokietis	katalikas
Josephus Ignatius Hoffsteter, tapytojas	nuo 1742 m., mirė Vilniuje 1759 m.	iš Bratislavos (Slovakija)	katalikas
Franciscus Szoltz (Schultz, Scholtz), lipdytojas	nuo 1743 iki 1760 m. (išvyko?)	iš Bohemijos (Čekija)	katalikas
Joann Herle, skulptorius	nuo 1743 iki 1747 m. (išvyko?)	vokietis (?)	katalikas
Joann (Johan) Hedel, skulptorius, lipdytojas,	nuo 1746 m., mirė Vilniuje 1764 06 17, palaidotas bernardinų bažnyčioje	iš Insbruko (Austrija)	katalikas
Joann Valentinus Tobias de Dyderszteyn (Ditrichstein, Didrichstein, Drytysztan), lipdytojas, architektas	nuo 1749 m. iki 1754 m. (išvyko)	vokietis	katalikas
Ignatius Ernestus Eggenfelder, (Ekkenfelder, Ekenfelder), tapytojas	nuo 1751m., mirė Vilniuje 1776 12 10, palaidotas bernardinų bažnyčioje	iš Silezijos	katalikas
Franciscus Ignacy Hoffer (Hofert, Hower), architektas, skulptorius, drožėjas	nuo 1751 m., mirė Vilniuje 1761 m.	iš Bavarijos (Pietų Vokietija)	katalikas
Stephanus Mediewski, tapytojas	g. ~1711 m., Vilniuje minimas 1751m. (išvyko?)	iš Kolodnės (Palenkė)	katalikas
Jozephus Preis, skulptorius	1756 m. kovo mėn. mirė Vilniuje (teturėdamas 33 metus) bonifratrų ligoninėje	iš Karaliaučiaus (Prūsija)	?
Joachim Herdegen, architektas, lipdytojas, drožėjas	nuo 1757 m., mirė Vilniuje 1765 05 06, palaidotas bernardinų bažnyčioje	vokietis	katalikas
Joseph Hedel, skulptorius, lipdytojas	nuo 1759 iki 1766 m. (mirė Vilniuje?)	iš Insbruko (Austrija)	katalikas
Joann Pakeyser, skulptorius	1761 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Amadeus Hermann, skulptorius	1761 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Ignatius Meltzer (Melcer), lipdytojas	nuo 1764 m., mirė Vilniuje 1773 05 22, palaidotas bernardinų bažnyčioje	iš Bohemijos (Čekija)	katalikas
Georgius Krauss, lipdytojas	1765 m. (išvyko?)	vokietis	katalikas
Hetwill, tapytojas	1765 m. (išvyko?)	?	katalikas?

lentelės tęsinys			
1	2	3	4
Michał Berken, tapytojas	g. ~1739 m., Vilniuje minimas 1772 m.	iš Kurlandijos	katalikas
Antoni Kolęda, drožėjas (pameistrys?)	g. ~1753 m., Vilniuje minimas 1773 m.	iš Varmės	?
Jėzuitai			
Jan Bokłowski, skulptorius, stalius, tekintojas	g. 1667 m., mirė 1718 m. Vilniuje.	iš Palenkės	
Jan Schefers, skulptorius, stalius, tekintojas	g. ~1672 m., mirė 1736 m.	iš Vestfalijos	
Ignacy Bartsch, drožėjas, stalius	g. ~1697 m., mirė 1753 m. Vilniuje	vokietis iš Vengrijos	
Michał Schyk (Szyk), lipdytojas	g. 1714 m., mirė 1746 m. Vilniuje.	iš Bavarijos (Pietų Vokietija)	
Jakub Grym, lipdytojas, stalius	g. 1709 m., mirė 1790 m.	iš Švarcvaldo (Vokietija)	
Antoni Datzrath, lipdytojas, drožėjas	g. 1708 m., minimas jėzuitų šaltiniuose iki 1791 m.	iš Triero (Vokietija)	
Jan Kierner, lipdytojas, skulptorius	g. 1728 m., minimas jėzuitų šaltiniuose iki 1773 m.	iš Prūsijos	
Jakub Bretzer, tapytojas	g. 1690 m., mirė 1733 m.	iš Didžiosios Lenkijos	
Jan Gundlfinger, tapytojas	g. 1703 m., minimas jėzuitų šaltiniuose iki 1750 m.	iš Bavarijos (Pietų Vokietija)	
Ignacy Doretti, tapytojas	g. 1703 m., mirė 1768 m. Iš Vilniaus išvyko 1748 m.	iš Prahos (Čekijos)	
Mateusz Beybnik, tapytojas	g. 1708 m., mirė 1749 m. Vilniuje veikė 1727–1731 m.	iš Varmės	
Fryderyk Józef Obst, tapytojas	g. 1717 m., minimas jėzuitų šaltiniuose iki 1773 m.	iš Čekijos	
Jan Sahlman, tapytojas	g. 1716 m., minimas jėzuitų šaltiniuose 1773 m.	iš Varmės	